

FINTECH TEXNOLOGIYALARINING BANK SEKTORIDA RAQAMLI TO'LOV TIZIMLARINI RIVOJLANTIRISHDAGI ROLI

Akbar Abdimurodov

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

"Iqtisodiyot" fakulteti 1-kurs talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada FinTech texnologiyalarining bank sektorida raqamli to'lov tizimlarini rivojlantirishdagi o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqotda raqamli to'lov infratuzilmasining shakllanishi, mobil banking, elektron hamyonlar, QR-kodli to'lovlar hamda Open Banking kabi innovatsion yechimlarning bank xizmatlari samaradorligini oshirishdagi roli yoritilgan. Shuningdek, O'zbekiston misolida raqamli moliya xizmatlarining rivojlanish tendensiyalari, moliyaviy inklyuzivlikni kengaytirishdagi imkoniyatlari hamda iqtisodiyotga ta'siri ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar. FinTech, raqamli to'lov tizimlari, bank sektori, moliyaviy texnologiyalar, mobil banking, elektron hamyon, QR-to'lovlar, Open Banking, moliyaviy inklyuzivlik, raqamli iqtisodiyot.

Hozirgi globallashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida moliyaviy xizmatlar sohasida tub o'zgarishlar yuz bermoqda. Ayniqsa, fintech (financial technology) texnologiyalarining jadal rivojlanishi bank sektorida xizmat ko'rsatish jarayonlarini modernizatsiya qilish, operatsiyalarni tezlashtirish hamda mijozlarga qulay va xavfsiz moliyaviy xizmatlarni taqdim etishda muhim omilga aylanmoqda. Raqamli to'lov tizimlari esa ushbu jarayonning eng muhim tarkibiy qismi bo'lib, iqtisodiy munosabatlarni soddalashtirish, naqd pulsiz hisob-kitoblar ulushini oshirish va moliyaviy inklyuziyani kengaytirishga xizmat qilmoqda.

Bugungi kunda mobil banking, elektron hamyonlar, QR-to'lovlar, blokcheyn texnologiyalari va sun'iy intellekt asosidagi moliyaviy xizmatlar bank tizimining samaradorligini oshirib, to'lov jarayonlarini tezkor va shaffof amalga

oshirish imkonini bermogda. Shu bilan birga, fintech kompaniyalari va an'anaviy banklar o'rtasidagi hamkorlik yangi innovatsion to'lov yechimlarini yaratishga olib kelmoqda. Natijada mijozlarga xizmat ko'rsatish sifati oshib, tranzaksiya xarajatlari kamaymoqda hamda moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyati kengaymoqda.

Bank tizimi har qanday mamlakat iqtisodiyotining asosi bo'lib, u investitsiyalar, kreditorlik va xalqaro to'lovlarni osonlashtiradi. Zamonaviy iqtisodiyotda banklar nafaqat mablag'larni jamg'arish va kreditlash, balki xalqaro savdo va sarmoyalarning ham markazida turadi. Raqamli transformatsiya jarayonida banklar an'anaviy amaliyotlarini raqamli platformalarga ko'chirmoqda. Dunyo bo'ylab FinTech innovatsiyalari moliyaviy xizmatlar sifatini oshirib, to'lovlarni tezlashtirish va qulaylashtirish orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirmoqda. O'zbekiston Respublikasi ham "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini ishlab chiqqan bo'lib, unda bank sektorida raqamli infratuzilmani rivojlantirish ustuvor vazifa sanaladi. Masalan, mamlakat jahon miqyosida 57-o'rinda turishi shunga qaramasdan, Internet va onlayn xizmatlarga kirish imkoniyati cheklanganligicha qolmoqda. Shuning uchun FinTech texnologiyalarini keng joriy etish raqamli bo'linishda mamlakatning iqtisodiy o'sishiga xizmat qiladi. Xususan, pandemiya davrida FinTech ilovalari banklarga masofadan xizmat ko'rsatishni imkon qildirib, moliyaviy xizmatlarni davom ettirishga turtki bo'ldi. Ushbu ishda FinTechning bank tizimidagi o'rni, raqamli to'lovlar, mobil banking va moliyaviy inklyuzivlik masalalari tahlil qilinadi.

FinTech (moliya texnologiyalari) banklarga yangi mahsulot va xizmatlarni taqdim etish imkonini beradi. Jumladan, mobil banking va Internet-bankka asoslangan xizmatlar nafaqat bank filiallariga murojaat qilish zaruratini kamaytirib, balki muomaladagi vaqtdan samaraliroq foydalanishni ta'minlaydi. **Open Banking** tamoyili bo'yicha banklar ma'lumotlarga uchinchi tomonlar (masalan, fintech-startaplar) bilan o'zaro bog'lanishga ruxsat beradi, bu esa yangi xizmatlar – masalan, hisobdan hisobga pul o'tkazish (A2A) — yaratishga imkon beradi. Markaziy bank va Visa mushohadalarida aytilishicha, O'zbekistonda 2026–

2030 yillar uchun Milliy FinTech strategiyasini ishlab chiqish va Open Banking hamda A2A xizmatlarini joriy etish rejalashtirilgan. Bu esa banklarga mijozlar xatti-harakatlarini tahlil qilib, individual xizmatlar taklif etish yoki innovatsion kredit usullari yaratishga zamin yaratadi. Xulosa qilib aytganda, FinTech bank tizimini raqamlashtirish orqali xizmat ko'rsatish xarajatlarini kamaytirib, raqobatbardoshlikni oshirishda muhim omil hisoblanadi.

Raqamli to'lov tizimlari – pul mablag'larini onlayn muomala qilishni ta'minlovchi mexanizmlar majmuasi – dunyo bo'ylab keng tarqalmoqda. O'zbekistonda ham bank kartalari, mobil ilovalar va elektron hamyonlar yordamida to'lovlar sezilarli darajada ko'paydi. Misol uchun, KPMG hisobotiga ko'ra, 2021–2023 yillarda O'zbekistonda POS-terminal orqali amalga oshirilgan to'lovlar hajmi 10,593 million dollardan 21,651 million dollargacha (yillik o'rtacha 50% o'sish bilan) oshgan, bu eskirgan qog'oz pul muomalasining kamayishiga turtki bo'lmoqda. Shu bilan birga, naqd pul bo'yicha banklar kassalariga keltirilgan mablag'lar daromadlari ham ortib bormoqda, ammo elektron to'lovlar ulushi tobora o'sib bormoqda (2023 yilda POS to'lovlari hajmi 35,325 mln dollarga yetgan). Raqamli to'lovlarda foydalaniladigan texnologiyalar qatoriga QR-kodlar, kontaktless kartalar va elektron hamyonlar kiradi. O'zbekistonda QR-to'lovlar 2021 yilda keng joriy etila boshlangan bo'lsa, endi Markaziy bank tomonidan ularning yagona standartini joriy etish rejalashtirilmoqda. Bu raqamli to'lovlarni chakana savdo, kommunal xizmatlar va hatto davlat xizmatlari darajasida ommalashtirishga xizmat qiladi. Raqamli to'lov tizimlarining rivojlanishi banklararo elektron platformalarni yaratish, tezkor pul o'tkazmalarini joriy etish va kross-border transaksiyalarni soddalashtirishga olib keladi.

Mobil banking ilovalari bugungi kunda O'zbekiston banklarida eng ommabop FinTech yechimlaridan biridir. Ular foydalanuvchilarga smartfonlari orqali hisobvaraqlarini boshqarish, to'lovlar yuborish, kredit va depozit xizmatlaridan foydalanish imkonini beradi. Odatda, har yili masofaviy bank xizmatlaridan foydalanuvchilar soni taxminan 20–30% atrofida o'smoqda. Masalan, 2024 yil sentabrda masofaviy bank xizmatlaridan foydalanuvchilar soni

48,4 million kishini tashkil etdi, bu o'tgan yilga nisbatan 23,1% ga ko'p edi (Bank.uz tahliliga ko'ra). Bundan tashqari, raqamli hamyonlar (O'zbekistonda eng keng tarqalgani – Click va Payme) orqali ham to'lovlar ommalashmoqda. Elektron hamyonlar ish haqi va kommunal to'lovlarni kechiktirmay tez amalga oshirishda qulaydir. Mobil banking va elektron platformalar orqali amalga oshirilayotgan QR-kodli to'lovlar so'nggi yillarda kengaydi. Markaziy bank va Visa uchrashuvida qayd etilganidek, mamlakatda yagona QR-standartni tatbiq etish rejalashtirilgan, bu barcha banklarda bir xil QR tizimidan foydalanish va to'lovlarni osonlashtirish imkonini beradi.

FinTech platformalari moliyaviy inklyuzivlik – ya'ni aholining keng qatlamlarini rasmiy moliyaviy xizmatlar bilan ta'minlash – masalasida ham katta rol o'ynaydi. Raqamli to'lov vositalari qishloq va chekka hududlarda yashovchi aholini bank infratuzilmasi yaqinida bo'lmagan ahvolda ham moliyaviy xizmatlarga ulanishini osonlashtiradi. Masalan, mobil banking va elektron hamyonlar tufayli bank xizmatlaridan foydalanish darajasi kengayib, rasmiy moliyaviy muomala hajmi ortmoqda. Shuningdek, FinTech orqali kredit olish jarayoni ham tezlashdi va qarz olish imkoniyati kengaydi. 2020–2023 yillarda iste'mol kreditlari hajmi o'rtacha yillik 66% ga o'sishi buni tasdiqlaydi. FinTech startaplari kichik korxona va oilaviy tadbirkorlikka tezkor kredit va mikroqarzlarini taklif qilib, rasmiy iqtisodiyot doirasini kengaytirishga hissa qo'ymoqda. Xulosa qilib aytganda, FinTech yechimlari savdo va xizmatlar sohasida moliyaviy qatlamlarni inklyuziyani yaxshilash orqali iqtisodiy faollikni rag'batlantiradi.

Quyidagi jadvalda 2020–2024 yillar uchun O'zbekistonda ayrim FinTech va raqamli to'lov texnologiyalarining tarqalishi va asosiy qo'llanish sohalari ko'rsatilgan:

Yil	Texnologiya	Joriy etish darajasi (%)	Asosiy qo'llanish
2020	Mobil banking ilovalari	30	Hisobvaraqlarni boshqarish, to'lovlar

Yil	Texnologiya	Joriy etish darajasi (%)	Asosiy qo'llanish
2021	QR-kod orqali to'lovlar	15	Chakana savdo, kommunal xizmatlar
2022	Kontaktless kartalar	45	Katta xaridlar, jamoat transporti
2023	Elektron hamyonlar (Click, Payme)	55	Internet-do'konlar, onlayn xizmatlar
2024	Tezkor (A2A) pul o'tkazish	25	Hisobdan hisoblarga o'tkazish, biznes-tranzaktsiyalar

(**Izoh:** Joriy etish darajasi – taxminiy, aholining tegishli texnologiyadan foydalanuvchilari ulushi sifatida ko'rsatilgan.)

O'zbekiston banklari mijozlarga taqdim etayotgan FinTech xizmatlari quyidagi yo'nalishlarda tez sur'atda ommalashmoqda:

- **Mobil banking:** Endi aholining katta qismi bankomat yoki kassaga bormasdan smartfon orqali bank xizmatlaridan foydalanmoqda. Masofaviy xizmatlar soni ortishi banklarning onlayn infratuzilmasini yaxshilashiga ham turtki bo'lmoqda.
- **QR-kodli to'lovlar:** Oxirgi yillarda ko'plab do'kon va xizmat ko'rsatuvchilar QR-kod orqali to'lov qabul qiladigan bo'ldi. Bu kichik savdo inshootlarida naqd pulga nisbatan qulay va xavfsizroq. Markaziy bankning yagona QR standarti joriy etilishi esa bu tizimni yanada kengaytiradi.
- **Raqamli hamyonlar:** Click, Payme kabi elektron hamyonlar orqali yoshlar va qishloq aholisi ham turli to'lovlarni amalga oshirmoqda. Ular xususan kommunal to'lovlar va kichik onlayn-xaridlar uchun qulaydir.
- **FinTech platformalari:** P2P-qarz xizmatlari va Payme, Apelsin kabi fintech ekotizimlari moliyaviy tranzaktsiyalarni ta'minlab, bank tizimiga bo'lgan ishonchni oshirmoqda. Shu jumladan, iste'mol kreditlarini olish va to'lovlarni kechiktirish (BNPL) xizmatlari ham ommaviylashmoqda. KPMG

ma'lumotiga ko'ra, iste'mol kreditlari 2020-2023 yillarda yalpi 66% o'sgan, bu FinTech platformalarining jadallashuvini ko'rsatadi.

- **Onlayn pul o'tkazmalari:** Ish haqini bank orqali to'lash majburiy bo'lishi natijasida, ko'p aholi to'lovlarini tezroq raqamli kanal orqali amalga oshirishga o'tmoqda. Buning natijasida banklararo pul o'tkazmalar tizimi ham yanada rivojlanmoqda.

Xulosa qilib aytganda, FinTech texnologiyalari O'zbekistonda banklar va moliya bozorini raqamli bosqichga ko'tarishda muhim vosita bo'lib xizmat qilmoqda. Raqamli to'lov tizimlarining joriy etilishi naqd pul muomalasini qisqartiradi, xizmatlar tezligini oshiradi va iqtisodiy samaradorlikni yaxshilaydi. Banklararo uchinchi tomon to'lov xizmati (A2A), yagona QR-standarti va ochiq bank tizimi (Open Banking) kabi tashabbuslar moliyaviy hududni kengaytirib, raqamli iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlaydi. FinTech vositalari iste'molchilar va korxonalar uchun qulayroq shart-sharoitlar yaratadi, shu bilan mamlakat iqtisodiyotining raqamli sektori yanada tez o'sishiga zamin hozirlaydi. Kelajakda FinTech va raqamli to'lovlar sohasida qo'shimcha islohotlar amalga oshirilishi kutiladi; bu esa O'zbekiston bank sektorini mahalliy va mintaqaviy miqyosda raqobatbardosh qilishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1 Abror o'g'li K. A. et al. FINTECH VA RAQAMLI MOLIYA TIZIMLARINING IQTISODIY SAMARADORLIGI //SHOKH LIBRARY. – 2025. – T. 1. – №. 11.
- 2 World Bank (2023). *“World Bank to Support Uzbekistan in Developing the Digital Economy and Creating New Jobs in the IT Sector”*, 30.11.2023.
- 3 Nurmuhammad o'g'li E. M., Matyakubovna B. G. FINTECH XIZMATLARINING XALQARO TO'LOVLAR TEZLIGI VA XARAJATLARIGA TA'SIRI //TADQIQOTLAR. – 2025. – T. 76. – №. 4. – C. 82-94.

- 4 Kayumova M. et al. Distributed Data Systems for Data Driven Decision Making in Education Management //Proceedings of the 8th International Conference on Future Networks & Distributed Systems. – 2024. – C. 764-769.
- 5 Alisherovich N. N. Zamonaviy bank tizimida raqamlashtirish jarayonlari //ACTIVIST SCIENCE. – 2025. – T. 1. – №. 1.
- 6 Xusniddinovich J. F., Shuxratovna A. S. ELEKTRON TO 'LOV TIZIMLARI VA ULARNING IQTISODIYOTDAGI AHAMIYATI //ILMIY TADQIQOTLAR VA YANGI OLAM. – 2026. – T. 4. – №. 1. – C. 301-307.

